

CON NGƯỜI LÃNG QUÊN VÀ HÀNH TRÌNH TRUY TÌM THỜI GIAN ĐÃ MẤT TRONG TIỂU THUYẾT *ĐỂ EM KHỎI LẠC TRONG KHU PHỐ CỦA PATRICK MODIANO*

Nhận bài:

25 – 06 – 2019

Chấp nhận đăng:

15 – 08 – 2019

<http://jshe.ued.udn.vn/>

Nguyễn Phương Khánh^{a*}, Trần Thanh Nhân^a

Tóm tắt: Là một trong những nhà văn Pháp sáng giá của thế kỷ XX, Patrick Modiano được mệnh danh là cây bút của nghệ thuật kí ức. Toàn bộ văn nghiệp của ông là hành trình khắc khoải tìm lại quá khứ và kí ức nay đã nhòe nét, đã mất, những mong kiếm tìm câu trả lời “Tôi là ai?”. Bài viết tập trung xem xét hình ảnh con người lãng quên kí ức và hành trình mơ hồ, hư vô đi tìm thời gian đã mất trong tiểu thuyết *Để em khỏi lạc trong khu phố*, ở khía cạnh cơ bản: *con người bị mất đi “thời gian tính”, lạc giữa hiện thực mờ nhòe và tính vô nghĩa của việc tìm về một thời xa vắng*. Qua đó nhằm làm rõ hành trình tìm lại thời gian đã mất của nhân vật chính Jean Daragane, hay của chính chúng ta, là con đường dài vô định, quanh, vô nghĩa.

Từ khóa: Patrick Modiano; kí ức đã mất; thời gian tính; con người lãng quên; căn cước cá nhân.

1. Mở đầu - “Tôi không thể đưa ra hiện thực của sự việc, tôi chỉ có thể trình bày cái bóng của chúng” (Patrick Modiano)

Patrick Modiano (1945) là nhà văn thứ 11 của Pháp đạt giải Nobel Văn học năm 2014, tác phẩm của ông được dịch ra hơn 30 thứ tiếng trên thế giới, trong đó có 8 cuốn đã chuyển Việt ngữ. Tiểu thuyết của Modiano có dung lượng vừa phải, thậm chí khá mỏng (như một dạng tiểu thuyết ngắn kiểu *Ông già và biển cả*), giản dị và thâm trầm. Nhưng khi bước chân vào thế giới nghệ thuật của nhà văn, bạn đọc như mơ hồ trôi lạc trong sương mờ của lớp lớp kí ức mảnh vỡ, đứt quãng và da diết u hoài trên con đường vô định tìm kiếm những gì đã lãng quên. Văn chương của Patrick Modiano, như chính ông đã nói: “Tôi không thể đưa ra hiện thực của sự việc, tôi chỉ có thể trình bày cái bóng của chúng”.

Trong lời tuyên dương của Viện Hàn lâm Thụy Điển, văn chương của nhà văn Pháp Patrick Modiano được vinh danh vì “nghệ thuật viết kí ức qua đó ông đã gọi lại số phận khó nắm bắt nhất của con người và bộc

lộ được thế giới của thời nước Pháp bị Đức quốc xã chiếm đóng”¹. Văn chương Modiano không cố thủ tóm những vấn đề to lớn của xã hội, đi vào những tâm tối của cuộc sống hay tuyên ngôn mạnh mẽ bảo vệ công lí... cũng như ít nặng trĩu nghiệm những bút pháp táo bạo, tạo nên nhiều phản ứng đa chiều như nhiều người trông đợi khi biết ông đạt giải Nobel. Văn chương Modiano nằm ở một đường biên khác, chạm đến những

¹“...for the art of memory with which he has evoked the most ungraspable human destinies and uncovered the life-world of the occupation”. [Nobelprize.org].

rung cảm nhẹ nhàng khắc khoải và vùng kí ức bí ẩn trong mỗi con người. Ông đi khảo sát quá khứ, được mệnh danh là “nhà khảo cổ hồi ức”, ông tìm về bản ngã của chính mình và những người xung quanh. Đó là hành trình đi tìm “căn cước cá nhân” (identité personnelle) trong dòng chảy hỗn mang của thời gian, che mờ quá khứ, đẩy quá khứ và kỉ niệm vào một thế giới bụi mờ.

Sinh ra trong tàn tích của Thế chiến thứ hai, không khí và hình ảnh những con người Paris trong đêm đen

^aTrường Đại học Sư phạm – Đại học Đà Nẵng

* Tác giả liên hệ

Nguyễn Phương Khánh

Email: npkhanh@ued.udn.vn

tạm chiếm trở đi trở lại suốt các trang viết của Patrick Modiano. Ghi lại toàn bộ hằng hực trong kí ức của con người thời hậu chiến, các sáng tác của Patrick bao giờ cũng tái hiện hành trình đi tìm lại thời gian đã mất, kỉ niệm đã phai nhòa, để dựng lại quá khứ từ lâu đã không còn tỏ hình tường dạng; để rời từ quá khứ đó những mong tìm thấy “căn cước” của mình, để biết mình là ai, để thấy mình không là “*cái bóng nhạt màu*”. Điển hình cho phong cách sáng tác ấy là tiểu thuyết *Để em khỏi lạc trong khu phố* (2014), một cuốn sách trong đó “nỗi u sầu sẽ lan truyền qua tháng năm tựa như làn theo một dây cháy chậm”, rồi đột nhiên cuốn đi không dứt qua cánh cửa thời gian chỉ vì những cái tên xa lạ, để sau đó kết thúc đột ngột, buông ta ra trong nỗi đau bàng hoàng trước những điều bị quá khứ bôi xóa.

Khuynh hướng mờ nhòe của hiện thực khách quan trong lối viết của Patrick Modiano được thể hiện ngay từ lời đề từ của *Để em khỏi lạc trong khu phố*: “Tôi không thể đưa ra hiện thực của sự việc, tôi chỉ có thể trình bày cái bóng của chúng”. Và quả thực, toàn bộ nhân vật trong tác phẩm đều là những con người xa lạ với thành phố nơi mình sinh sống, xa lạ với ngôi nhà, với căn hộ nơi mình trú ngụ hàng ngày, và xa lạ ngay với chính bản thân mình, tất cả dường nét đều nhàn nhạt. Trong phạm vi bài viết này, chúng tôi tập trung tìm hiểu motif mờ nhòe của thực tại như là *chiếc bóng của quá khứ* cũng như hành trình đi tìm thời gian đã mất qua hiện thân của những mảnh vỡ kí ức trong tiểu thuyết *Để em khỏi lạc trong khu phố* của Patrick Modiano nhằm đưa đến một hướng tiếp nhận và nghiên cứu các sáng tác của cây bút được mệnh danh là “nhà văn của nghệ thuật kí ức”.

2. Con người lãng quên và hành trình truy tìm kí ức trong tiểu thuyết *Để em khỏi lạc trong khu phố* của Patrick Modiano

2.1. Con người mất đi “thời gian tính”

“*Thời gian tính*” (Zeitlichkeit) là một khái niệm quan trọng trong triết học “hiện hữu” của Heidegger (triết gia người Đức ưa dùng cách gọi này cho lí thuyết của ông hơn là “hiện sinh”). *Thời gian tính* biểu hiện một khía cạnh của con người hiện tồn (hay con người hữu-tại-thể, tạm dịch từ: In-der-Welt-sein) cùng với hiện hữu và dự phóng.

Trong triết học Heidegger, chúng ta chỉ thực sự là con người, chỉ thực sự hiện hữu khi ta không cam chịu kiếp sống làm lì ỳ trệ như cây cỏ, biết “tự vượt qua mình để đạt tới cái khả hữu của mình” [1, tr.357] (tức dự phóng). Con người phải biết “ném mình về phía trước”, phải nhận thức được mình ở hiện tại và mình ở quá khứ. Như thế quá khứ, hiện tại cũng như tương lai đồng thời tồn tại trong bản chất con người; đây cũng chính là thời gian tính theo quan niệm của Heidegger. Với ông, thời gian tính là cơ sở cho “cú nhắm tung mình về trước”, tức dự phóng, cho nên “*thời gian tính là bản chất của con người*”. Có thể khái quát phạm trù *thời gian tính* bằng chính câu nói của người khai sinh ra nó, Heidegger: “Chúng ta chỉ là cái mà chúng ta đã là”. Ta của hôm nay chính là dự phóng của ta trong quá khứ.

Từ góc nhìn này, ta nhận thấy trong tiểu thuyết Modiano, hầu hết các nhân vật, trong đó có Jean Daragane của *Để em khỏi lạc trong khu phố*, đều là những người đã mất đi *thời gian tính* của mình khi quá khứ của họ đều trắng xóa một màu lãng quên.

Một hồi ức nhòe mờ đồng nghĩa với việc không có một cú nhắm chắn chắn để con người dự phóng, không có cơ sở để “hiện diện với cái hiện nay” hay không thể nhận thức bản thân ở hiện tại. Không thời gian ở thì hiện tại trong tác phẩm ít khi được tái hiện một cách chi tiết, người đọc không biết gì ngoài số nhà, tên những con đường và đại lộ; lúc nào cũng như phủ màn sương nhạt nhòa, không rõ đường nét bởi những tri nhận hết sức mơ hồ của nhân vật. Bởi hằng hực trong việc nhận thực hiện tại mà các nhân vật, từ trung tâm cho đến thứ yếu, đều loay hoay tìm kiếm quá khứ của mình. Điều này dẫn họ đến xu hướng nhìn cảnh vật bằng cảm quan hoài niệm. Khi miêu tả cảnh quan thực tại, các nhân vật sẽ quan sát chúng từ điểm nhìn quá vãng, để rồi khi quay trở với dòng thời gian đang hiện tồn cảm giác xa lạ, ngỡ ngàng xâm chiếm tâm trí họ. Jean Daragane, người đã sống ở Paris gần 50 năm, vậy mà chỉ khi thá bộ trên đại lộ Haussmann để đến gặp Gilles Ottolini, ông mới thực sự chú ý đến nó. Nhưng đáng nói hơn, điều đầu tiên hiện lên trong nhận thức của Jean Daragane là kí ức từ một thời xa xăm về văn phòng của bố và những buổi biểu diễn của mẹ: “*Ông nhớ mẹ ông từng diễn trong một nhà hát gần đây còn bố ông có một văn phòng ở tí cuối phố, phía bên trái, số 73, đại lộ Haussmann. [...] Hẳn trí nhớ của ông sẽ sống động hơn*

nếu đến quán cà phê trên phố Mathurins, trước nhà hát, nơi ông thường đợi mẹ...” [2, tr.11-12]. Để rồi khi những kí ức đó trở nên “nhạt nhòa... tựa như làn hơi tan biến dưới ánh mặt trời”, ông nhận ra đại lộ lúc này thật khác lạ, là Haussmann nhưng cũng không phải là Haussmann, đây “đâu còn là cùng thành phố đó nữa”. Có thể thấy, đã xuất hiện sự so sánh giữa hiện thực và quá khứ mà hệ quy chiếu là hình ảnh dĩ vãng; nói cách khác, nhân vật của chúng ta không sống ở hiện tại, mà luôn quanh quẩn trong chiếc bóng của những điều đã xa. Chính vì thế Jean Daragane luôn cảm thấy lạ lẫm với thực tại của chính mình, trong khoảnh khắc ông nhận ra “chiều tối nay, thành phố này với ông thật xa lạ. Ông đã buông mọi sợi dây còn có thể kết nối ông với nó, hoặc chính nó đã đào thải ông.” [2, tr.18]. Paris hiện tồn đối với Jean Daragane, hay đối với Patrick Modiano, là một không gian không thể tương thích, nó (vô thức) luôn bị che phủ bởi hình ảnh của một Paris quá vãng, vậy nên luôn có sự nhòe mờ trong cách nhận thức không gian thực tại của nhân vật; trong khi đó, mỗi khi ức tràn về lại cụ thể chi tiết bất ngờ.

2.2. Thực tại - những “vùng trung tính, hư vô”

Xa lạ với thực tại, nhân vật tự lúc nào đã chấp nhận một đời sống gò bó, cô đơn và tồn tại vật vờ, nhân nhạt như những chiếc bóng giữa không thời gian. Đó là hình ảnh của Jean Daragane cũng như hầu hết các nhân vật trong tiểu thuyết Patrick Modiano.

Bằng chứng là nhân vật Jean Daragane quen với sự cô đơn, bóng tối và sự chật hẹp ngột ngạt của nơi mình đang sống. Daragane của thực tại là một người nhẹ nhõm trong cái cô đơn, chịu đựng cô đơn khi giam mình trong căn hộ cả ngày trời. Những hồi chuông điện thoại bất ngờ và dai dẳng khiến ông gắt gỏng và dè chừng: “Một tiếng chuông suốt mấy tháng nay mới thấy, hiếm hoi tới nỗi nó làm ông sợ và gây cho ông cảm giác đe dọa tựa như khi người ta gõ cửa nhà ông lúc bình minh” [2, tr.7]. Hiện tại của Daragane như con thuyền mất đi mỏ neo, chiếc neo quá khứ, khiến nó vô định, không thể nhận thức một cách rõ nét. Mối quan hệ liên nhân của các nhân vật ở thực tại mờ nhạt, Jean Daragane làm gì, hàng xóm là ai, quen biết với ai,... tất thấy đều không được tác giả nhắc đến. Thậm chí, khi Jean Daragane thử viết lại cuốn sổ đã mất, ông cũng chỉ hiện lên những cái tên đã cũ, những dây số chẳng bao giờ còn đồ chuông, tuyệt nhiên không có một mối quan hệ nào thuộc về hiện tại. Điều này cho thấy, nhân vật

không tiếp xúc nhiều với hiện tại, lặng lẽ và thu mình. Không có các mối quan hệ liên nhân khiến ta không thể hiểu thêm về nhân vật ở thì hiện tại, ngoại trừ một cái tên. Dường như chính Jean Daragane cũng mơ hồ về bản thân của hiện tại, hay đúng hơn là ông không còn quan tâm đến vấn đề đó nữa; ông cũng mang hình ảnh chiếc bóng nhạt màu giữa không gian đang hiện tồn.

Ngược lại với thực tại, các mối quan hệ trong quá khứ, hoặc mang dáng dấp quá khứ cứ lần lượt trôi hiện ngày một rõ theo diễn biến của tiểu thuyết. Diễn hình là mối quan hệ đầy ngẫu nhiên và kì lạ giữa Daragane với Gilles Ottolini và Chantal Grippay. Giữa 3 con người này có hàng loạt sự trùng hợp kì bí, và đáng chú ý hơn đó lại là những trùng hợp từ trong quá khứ của Jean Daragane. Tình cờ Gilles nhặt được cuốn sổ của ông, tình cờ anh ta thuê đúng căn hộ ngày trước ông đã sống trên quảng trường Graisivaudan, và cũng tình cờ Joséphine Grippay đổi tên thành Chantal - cái tên đã xuất hiện trong một thời đã xa của Jean Daragane. Cộng hưởng với các chi tiết trên là công việc không rõ ràng của cặp đôi này, nếu Gilles là nhân viên của một công ty ma, thì Chantal lại thường xuyên tham gia những buổi “dạ tiệc”. Với việc đưa ra các trường hợp trùng lặp như thế, Patrick Modiano đã tạo một màn sương mù quá khứ phủ lên thực tại. Sự xuất hiện của cặp đôi Gilles và Chantal hết như một biến thể của quá khứ ở hiện tại bởi rất nhiều ngẫu nhiên đến khó hiểu đó: “Ông không nhớ là năm nào, nhưng khi ấy ông còn rất trẻ, trong một căn phòng cũng nhỏ thế này cùng một cô gái mang tên Chantal [...] Chồng của cô Chantal ấy, một tay Paul nào đấy và mấy người bạn khác của họ, cũng giống như họ, cứ thử bày lại đến chơi các sòng bạc quanh Paris [...] Paul, anh chồng, cũng thường hay lui tới các trường đua. Một tay bạc” [2, tr.31]. Có thể kể thêm những trùng hợp kì lạ khác, Gilles Ottolini thường hay lui tới sòng bạc Charbonnières - (cũng lại) là một nơi từng rất quen thuộc Jean Daragane, cô Chantal của hiện tại thực hiện những hành động y hệt Chantal của quá khứ, lối diễn đạt xưa cũ hay ngồi chờ hàng giờ ở câu lạc bộ Gaillon.

Một sự sắp đặt đầy ngụ ý của Patrick Modiano khi để Jean Daragane nhớ lại những chi tiết xa xôi đó khi ngồi nói chuyện với Chantal Grippay trong căn hộ của mình. Lập tức chúng ta nhận ra, cái khung cảnh quá vãng ấy vô tình đã tái diễn ngay thời khắc họ đang trò chuyện. Joséphine cũng đến tìm ông, Gilles ở sòng bạc

hệt như Paul, và nhất là lúc này Joséphine tên là Chantal - tên của quá khứ. Tất thảy cho cảm giác hiện thực như vô thức lặp lại những đoạn kí ức rời rạc. Hay nói cách khác, mỗi quan hệ liên nhân hiện tại duy nhất của Jean Daragane cũng mang dáng hình của quá khứ. Thậm chí, chính ông cũng luôn gắn Gilles và Chantal với *kiếp trước*. Họ cứ như đến từ một quãng thời gian xa xôi nào đó để khơi dậy trong người đàn ông 50 tuổi cô đơn kí ức về những đoạn đời đã chìm vào quên lãng (hay đã bị Daragane lựa chọn lãng quên), và gọi ra những dấu chỉ cho hành trình đi tìm lại thời gian đã mất của Jean Daragane.

Vậy là các yếu tố nhằm xác định nhân vật trong hiện tại đều mờ nhạt hoặc thiếu hụt không xác tín, điều này khiến sự tồn tại của con người giữa không thời gian đang hiện tồn là vô nghĩa. Bởi họ không thuộc về thực tại, thực tại với họ là những “*vùng trung tính, hư vô*”. Không biết ta đã là gì vậy, làm sao hiểu được ta lúc này và ta sẽ là. Vì thế hiện thực của Jean Daragane, của Jacquen trong *Một gánh xiếc qua*, của Guy Roland trong *Phố của những cửa hiệu u tối*, của nhân vật “tôi” trong *Từ thăm thăm lãng quên*, hay Roland, Louki *Ở quán cà phê của tuổi trẻ lạc lối*, tất cả đều mang những ám ảnh từ thời dĩ vãng, họ loay hoay trong thực tại với cái bóng quá khứ đeo đẳng. Hành trình của họ không chỉ mãi miết đi tìm thời gian đã mất mà còn mãi miết đi tìm câu trả lời: Tôi là ai?

2.3. Những mảnh vỡ kí ức - dấu vết lần theo

Trên hành trình của Jean Daragane những cái tên xa xăm, những địa chỉ cũ và đặc biệt là những văn bản rời rạc trở thành dấu chỉ hiệu quả giúp ông tái hiện lại kí ức bị lãng quên của mình.

Cuốn sổ địa chỉ là xuất phát điểm đầu tiên cho toàn bộ hành trình. Có thể thấy motif cuốn sổ ghi chép đầy những cái tên, địa chỉ và số điện thoại là một chi tiết thường thấy trong các tác phẩm của Patrick Modiano. Hiện tồn của một con người thường xác định bằng tên, bằng địa chỉ, bằng những giấy tờ pháp lí,... vậy nên bằng cách ghi lại những thông tin đó của tất cả những người mà Jean Daragane quen biết vào một quyển sổ, phải chăng ông đang tìm cách lưu lại kí ức của mình, và để xác tín rằng nó có thật. Nhưng Jean Daragane thậm chí không nhận ra mình đã đánh mất cuốn sổ địa chỉ, ngay cả những cái tên được nhắc đến ông cũng cảm thấy xa lạ: “*Tôi cũng không hiểu đó có thể là ai.*” [2, tr.16]. Rõ

ràng, Guy Torstel, một cái tên trong quá khứ đã bị chính người ghi lại nó lãng quên, cuốn sổ địa chỉ không hoàn thành chức năng lưu giữ kí ức cho Jean Daragane. Thêm vào đó, tên gọi với Jean Daragane, hay với Modiano, chỉ như “nhân dân” tạm thời, nó không nói lên điều gì về cuộc đời của người mang tên gọi ấy. Bởi các nhân vật luôn thay tên đổi họ, những quãng đời khác nhau họ có cái tên khác nhau, với những “căn cước” khác nhau; để rồi sau cùng, điều định dạng họ giữa cuộc đời này lại là kỉ niệm đã có với những người khác. Khi ở Saint-Leu-la-Forêt, Jean Daragane ở cùng với cô gái tên Annie Astrand, nhưng mười lăm năm sau khi gặp lại tại ngôi nhà “*số 18, phố Afred - Dehodencq, Paris*”, cũng một con người ấy nhưng cô không chỉ đổi họ mà còn đổi cả tên: Agnès Vincent. Chi tiết này gọi nhắc đến Guy Roland, cùng một kỉ niệm với nàng Denise nhưng “*tôi không còn nhớ tới hôm ấy, tôi tên là Jimmy, hay Perdo, họ Stern hay McEvoy*” [2, tr.185]. Patrick Modiano đã cho chúng ta thấy một sự thật khác, quá khứ không bao giờ có thể nằm yên trên trang giấy của những quyển sổ cũ kĩ, sau cùng, nó cũng chỉ là một mảnh vỡ của kí ức xa xăm.

Mảnh vỡ thứ hai là “**hồ sơ**” **điều tra** về vụ ám sát Collete Laurent và nhà thổ Saint-Leu-la-Forêt bao gồm cả lời kể của bác sĩ Louis Voustraat. Đã sống hơn một năm tại “*số 15, phố Ermitage*”, lại thường xuyên xuất hiện cùng Annie Astrand, đôi khi là cả Collete Laurent, nhưng Jean Daragane của 40 năm sau, khi xem tập “**hồ sơ**”, không một chi tiết nào có thể sáng lên trong bóng tối quá khứ của ông dù chỉ là một tia le lói. Có phải trí nhớ của một đứa trẻ 7 tuổi quá non nớt để nhớ được tất cả những điều xa xôi đó; đâu phải vậy, những chặng tiếp theo, ông còn nhớ chính xác đã cùng Annie và Collete đến thăm kí túc xá của họ, nghĩa là ông đã “*có ý quên lãng*” nó. Những thông tin trong “**hồ sơ**” đã trực tiếp gọi mở con đường tìm về quá khứ của Jean Daragane. Tập hợp những mẩu tin, những ghi chép liên quan đến quá khứ của nhân vật thành một “**hồ sơ kí ức**” cũng là dấu chỉ mà Modiano thường sử dụng. Trong hàng loạt cái tên được nhắc đến trong danh sách điều tra, “*cái tên duy nhất khiến ông bối rối và tạo ra sức hút với ông: Annie Astrand. [...] Nếu hôm nay, trên phố, nếu có nghe thấy giọng Annie Astrand cất lên sau lưng mình, chắc chắn ông sẽ nhận ra ngay*” [2, tr.47] Cái tên ấy như một “*vết côn trùng chích*” đã làm rách toạc lớp màng ngăn cách mỏng manh giữa hiện tại và dĩ vãng,

khởi dậy trong Jean Daragane ý nghĩ tìm hiểu về cô gái này. Bởi ông cũng giống như Guy Roland, cũng dựa vào những bài báo, những mẫu tin vật, những câu chuyện có nhắc đến những cái tên bất chợt làm lóe lên trong anh cảm giác đó chính là mình để lấp đầy những khoảng trống kí ức. Từ đó, chúng tôi nhận thấy, “hồ sơ” này như là mảnh vỡ từ các yếu tố ngoại cảnh, nghĩa là chúng soi chiếu quá khứ của nhân vật từ bên ngoài chứ không phải từ trong nhận thức của chủ thể kí ức. Nói cách khác, Jean Daragane khi nhìn vào tập “hồ sơ” là đang nhìn lại thời quá vãng của mình bằng cái nhìn của người khác. Vì thế quá khứ mà ông có thể tái tạo từ “hồ sơ” này có phần méo mó, lỏng lẻo và thiếu chi tiết.

Nhưng khác với Guy Roland, Jean Daragane không bị mất trí nhớ, ông không đi tìm thời xa xôi của mình bằng những manh mối ngẫu nhiên, mà ít nhiều có cơ sở hơn. Ở đây chúng tôi muốn nói đến tiểu thuyết **“Bóng đêm mùa hè”** mà Jean Daragane đã viết như một tín hiệu truyền đi để tìm người con gái đã gắn với một thời tuổi thơ đã xa. Nhưng đó là điều mà Jean nhận ra sau khi đã tái hiện được phần nào những khoảng tối kỉ niệm của mình. Tại thời điểm ông đọc lại bản thảo **“Bóng đêm mùa hè”**, một lần nữa, nó là một văn bản thiếu hụt không trọn vẹn, bởi khi quá khứ gần trở nên rõ nét hơn ông nhận ra mình đã xóa bỏ hai chương đầu ngay khi cuốn sách được hoàn thành. Cuốn sách này là mảnh vỡ từ chính nội tại nhận thức về quá khứ của nhân vật. **“Bóng đêm mùa hè”** đã được viết dựa trên những kỉ niệm rời rạc của Jean Daragane về Annie Astrand, về ngôi nhà Saint-Leu-la-Forêt và những sự kiện liên quan mà anh còn nhớ được khi còn là một cậu bé. Mảnh vỡ này, cùng với thông tin mà ông thu thập được từ “hồ sơ” đã dần gọi lại trong Jean Daragane những sự kiện quá vãng. Phần sót lại của cuốn tiểu thuyết gọi nhắc chính người viết ra nó về 40 trang đầu tiên đã bị rút ra, hai chương quan trọng nhất của cuốn sách, giải thích toàn bộ nội dung phía sau; hai chương tập trung dày đặc tất cả những kí ức về cái thời xa xôi mà Jean Daragane hiện tại đang muốn tìm về. Nhưng đáng tiếc thay chúng đã bị hủy đi và có nguy cơ không thể khôi phục. Vậy nên, dù có thể gọi lại từng đoạn kí ức xa xưa trong nhân vật, thì đó cũng chỉ là “đoạn”, chỉ là những “quãng” rời không liền mạch. Quá khứ luôn là “điểm”, còn quá trình để đến được điểm ấy mãi mãi chỉ là những khoảng trống bởi sự thiếu hụt của các văn bản đầu mối.

Những hiện thân của mảnh vỡ kí ức không chỉ là dấu chỉ đưa nhân vật tìm về thời quá vãng mà còn là manh mối đi tìm câu trả lời: “tôi là ai?”, đôi khi, còn là điểm tựa để nhân vật tự sự về quá khứ của chính mình. Đồng thời, do lấp ghép từ nhiều mẫu văn bản, nhà văn tạo hiệu ứng đứt đoạn, rời rạc (đây cũng chính là đặc điểm của kí ức), vừa đọc, nhân vật, và cả độc giả, vừa phải chấp nối các chi tiết lẻ tẻ ấy thành một khối rõ nét hơn. Vậy nên với việc phân tán kí ức ở nhiều dạng khác nhau này, Patrick Modiano, thật sự đã biến tác phẩm của mình trở thành hành trình đi tìm quá khứ đã mất cả về hình thức lẫn tư tưởng.

2.4. Đích đến là hư vô

Về bản chất, ngay từ đầu, cuộc truy tìm kí ức của Jean Daragane đã mù mờ, không hồi kết, một hành trình đến hư vô.

Từ các phân tích nêu trên, chúng tôi nhận thấy hành trình tái tạo những kỉ niệm xa xôi của Jean Daragane không chỉ mơ hồ bởi những mảnh vỡ rời rạc của kí ức, bởi những văn bản không toàn vẹn mà còn bởi chính bản thân nhân vật. Dòng thời gian tuyến tính vụn ra, chấp nối lộn xộn hết như cách Jean Daragane từng chút tái hiện lại kí ức đã rất xa. Ở trang 67, nhân vật vẫn ngồi trong căn phòng ngột ngạt của mình, chợt nhận ra **“đưa trẻ không rõ danh tính”** trong bức ảnh là ai, thì ngay trang sau đã trở về **“một mùa thu khác, không phải mùa thu của Chủ nhật ở Tremblay năm ấy, một mùa thu cũng hết sức xa xôi”**, ông nhận được thư của A.Astand, trong đó chỉ chứa 3 bức ảnh tự động. **“Ông phải tìm lại ba bức ảnh tự động đó để so sánh chúng với tám ảnh phóng to nằm trong “hồ sơ” của Ottolini”** [2, tr.69]. Đang ở quá khứ, dòng ý thức trượt trở về hiện thực rất nhanh, không hề có một quãng chuyển ngắn nào. Đặc biệt, phân đoạn tái hiện cuộc gặp mặt sau quãng 15 năm lần thứ nhất là những trang rời rắm nhất của tác phẩm. Bởi lẽ, trong khi nhớ lại buổi chiều **“ngày Lễ Các Thánh”** ấy, trực thời gian không ngừng di chuyển từ quá khứ đến trước quá khứ, trở về thực tại, rồi lại trôi về dĩ vãng, nếu chỉ đọc riêng một phân đoạn chắc chắn không ai có thể biết được đâu là hiện tại, đâu là quá khứ, mà nếu là quá khứ thì kí ức nào mới là cái có trước.

Nhưng sự rối rắm trong việc sắp xếp các sự kiện dĩ vãng cũng chỉ là một tác nhân nhỏ. Hành trình của Jean Daragane là vô nghĩa bởi bản thân người kiếm tìm kí ức còn không thể xác tín những kỉ niệm đó, nhân vật mơ hồ

với chính kết quả mình tìm được. Trong khi Jean Daragane vẫn nhớ đã đến thăm kí túc xá của Annie và Collet, cùng cô đi ăn ở nhà hàng Chalet de l'Ermitage, thì Annie lại trả lời ngược lại: “[...] anh thậm chí còn chẳng chắc có chính xác không, bởi cô vừa nói với anh rằng cô chưa bao giờ dẫn một đứa trẻ đến nhà hàng” [2, tr.103]. Những sự kiện lưu lại trong trí nhớ của con người bao giờ cũng là những kí ức quan trọng; nhưng từ câu trả lời của Annie ta nhận ra, Annie Astrand và Jean Daragane không lưu giữ cùng một kỉ niệm. Điều này giống như Jean Daragane khi đang giữ một nửa mảnh ghép của kí ức, mảnh còn lại mãi mãi không bao giờ được tìm thấy, quá khứ của anh cứ như thể không bao giờ toàn vẹn.

Thêm vào đó, nếu đọc toàn bộ tiểu thuyết, ta sẽ thấy, quá trình tái hiện kí ức của Jean Daragane ở tuổi 50 về bản chất là việc nhìn lại những chặng đường tìm kiếm quá khứ trước đây của mình. Jean Daragane năm 21 tuổi đã viết *Bóng đêm mùa hè*, đã đi gặp bác sĩ có 25 năm hành nghề trong khu vực quanh Saint-Leu-la-Forêt, cũng chỉ để tìm lại một thời xa vắng. Tức là, suốt cuộc đời mình, nhân vật đã theo dấu những quãng thời gian xa xăm đó nhưng rồi rốt cuộc rất cả cũng đều mờ nhạt, cũng không thể xác tín, sau cùng là chìm vào quên lãng. Chính ông cũng thừa nhận rằng mình đã quyết “*thứ màu trắng trung tính của lãng quên [...] lên cái thời ông viết cuốn sách đầu tiên và lên cái mùa hè ông vẫn đi dạo với mẫu giấy gấp làm tư trong túi: ĐỂ EM KHỎI LẠC TRONG KHU PHỐ*” [2, tr.140] Như vậy, cuộc truy tìm của Jean Daragane đang hiện tồn rồi cũng sẽ chỉ dẫn đến những kỉ niệm mơ hồ, xa vắng tựa như những quãng 15 năm trước đó. Và cuối cùng là hình ảnh “*vali kí ức*”. Chiếc vali kí ức ấy vẫn luôn theo chân Jean Daragane dù cho ông đã nhiều lần đổi địa chỉ, nhưng sẽ chẳng bao giờ ông có thể mở được nó bởi chìa khóa đã mất. Đồng nghĩa với việc, quá khứ vô hình vẫn luôn đeo đẳng con người, nhưng cũng như chiếc vali vĩnh viễn khóa chặt đó, Jean Daragane không bao giờ có thể tái hiện trọn vẹn kí ức của mình. Hành trình tìm về thời gian đã mất vì thế là một vòng lặp lại, quanh, vô nghĩa.

3. Kết luận

Jean Daragane nói riêng và các nhân vật khác của Modiano đều là những con người mang dáng dấp ưu tư hiện sinh. Họ miệt mài đi tìm quá khứ đã lãng quên của mình những mong định nghĩa được mình, biểu hiện được sự hiện tồn của mình. Họ không đành lòng như những chiếc bóng nhạt màu. Nhưng quá khứ đó có thực tồn tại? Và kí ức còn lại gì sau những lãng quên? Vì thế ta thấy Jean Daragane luôn đơn độc trong cuộc đời, thậm chí đơn độc với quá khứ của chính mình. Những vấn đề triết lí nhân sinh như thế luôn trở đi trở lại nhiều lần trong các tác phẩm của Patrick Modiano dưới nhiều dạng khác nhau. Nhà văn với những ám ảnh về Paris đau thương cô đơn từ chiến tranh, đã sáng tạo những kí ức về một thời đại mà ông chưa từng trải qua nhưng tất thảy đều rất tinh xảo. Tất cả hành trình truy tìm một thời xa vắng ấy đều để “*tranh đấu không ngừng chống lại chứng mất trí nhớ và chống lại sự lãng quên*” bởi “*ngày nay kí ức kém chắc chắn về mình hơn rất nhiều*” và vì “*người ta chỉ nắm bắt được những phần mảnh của quá khứ, những dấu vết bị gián đoạn, những số phận con người luôn đào thoát và hầu như không thể nắm bắt được*” [3].

Tài liệu tham khảo

- [1] Trần Thái Đình (2018). *Triết học hiện sinh*. NXB Văn học.
- [2] Patrick Modiano (2016). *Để em khỏi lạc trong khu phố* (Phùng Hồng Minh dịch). NXB Văn học.
- [3] Patrick Modiano (7/12/2014). “Diễn từ Nobel” (Nguyễn Tiến Văn dịch). *Tạp chí Sông Hương*. <http://tapchisonghuong.com.vn/tin-tuc/p0/c57/n18400/Dien-tu-Nobel.html>.
- [4] Jean Paul Sartre (1996). *Thuyết hiện sinh là một thuyết nhân bản* (Đình Hồng Phúc dịch). NXB Trí thức.
- [5] Alexandra Alter and Dan Bilefsky (09/10/2014). “Patrick Modiano, a Modern ‘Proust’, Is Awarded Nobel in Literature”. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2014/10/10/books/patrick-modiano-wins-nobel-prize-in-literature.html>
- [6] Euan Cameron (31/10/2015), “Patrick Modiano: ‘I became a prisoner of my memories of Paris’”. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/books/2015/oct/31/patrick-modiano-interview-paris-nobel>.

**THE PEOPLE WHO LOST MEMORIES AND THE JOURNEY
TO GET BACK LOST TIME IN THE NOVEL
*SO YOU DON'T GET LOST IN THE NEIGHBORHOOD OF PATRICK MODIANO***

Abstract: As one of the most prominent French writer of the 20th century, Patrick Modiano has been known as the art of memory. All of his works are journeys referring to the lost memories and an answer for the question “who am I?”. “*So You Don't Get Lost in the Neighborhood*” is one of many those journeys. The work focuses on discussing about some statements in this novel: *The person who lost memories; Reality is blurry shadow of the past and Seeking for the past or just a meaningless journey.* Through this, the author indicated the journey to get back to Jean Daragane's missing time, or our lost time is an indeterminate, infinite and aimless path.

Key words: Patrick Modiano; *So You Don't Get Lost in the Neighborhood*; lost memories; Zeitlichkeit; the person who lost memories; personal identity.